

D-4040

आचार्य (उत्तरार्द्ध) परीक्षायाम्, 2020

साहित्यविषये

तृतीयं प्रश्नपत्रम्

समय : घण्टात्रयम्]

[सम्पूर्णाङ्काः : 100

सूचना : सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः।

1. कयोश्चिद् द्वयोः पद्ययोः सन्दर्भप्रसङ्गसहितां व्याख्यां कुर्यात्— 20
 - (i) इत्थं काव्यकथानकरसैरेषां कवीनाममी
विद्वांसः परिपूर्णकर्णहृदयाः कुम्भाः पयोभिर्यथा।
वाचो वाच्यविवेकविकलवधियाभीदृग्विधा मादृशां
लप्स्यन्ते क्व किलावकाशमथवा सर्वं सहासूरयः ॥
 - (ii) अभिलषति नालमशनं स्वप्तिनि नवाम्भोज पत्रशयनेऽपि।
नीरागमना नृत्यते तव रिपुवनितायते हंसी ॥
 - (iii) स समीपस्थित ज्येष्ठा पयः पूर्वं पयोधरा।
अग्रप्रावृडिवाह्लाद मकरोत् तस्य भूपतेः ॥
 - (iv) प्रावृशं शरदं चापि बहुधाकाशहारिणम्।
विलोक्य नोत्सुकः कः स्यान्नरो नीरजसङ्गताम् ॥

(A-89) P. T. O.

अथवा

केपि द्वे पद्ये सप्रसङ्गं व्याख्यायेताम्—

- (i) वक्रं विचलासमणि दर्पणधार्वामाणं
वामा हिमांशुरयमित्यवधार्य यस्याम् ।
आदर्श बिम्ब धृतिरश्रुत दृष्टपूर्वा
तस्येति तादृशधियं विनिवर्तयन्ति ॥
- (ii) सुप्तस्य तस्य तु सुयोधन भृत्यमुक्ता
वाताशनाशय सकला वनदेवताञ्च ।
आशीर्द्वयं वपुषि चायुषि च प्रतेनुः
पूर्वा न तत्र चरमै पुषोष वीर्यम् ॥
- (iii) प्राणायमानमहिलानय पाण्डु पुत्रा-
न्क्षोणा विभाननुजिघृक्षुरुदारभूमा ।
एणाजिनेन घटितोर्दगमनीयकृत्यो
वीणाविनोदरसिको मुनिराविरासीत् ॥
- (iv) अग्नेरयत्यमितिहेम यदा हुरेत-
न्मिथ्या न मातुल! विरोधिमखेऽनुभूतम् ।
तत्स्मर्यमाण मखिलक्षितियोपनीतं
नक्तं दिवं दहति चित्तमिदं यतो मे ॥

2. अधोलिखितेषु कयोश्चिद् द्वयोः गद्यखण्डयोः सन्दर्भप्रसङ्गसहितां
व्याख्यां कुरुत— 30

- (i) यत्र चतुर्गोपशोभिताः सङ्ग्रामा इव ग्रामाः, तुङ्गसकलभवनाः
सर्वत्र नगाः इव नगरप्रदेशाः, सदाचरण मण्डनानि

नपुराणीव पुराणि, सदानभोगाः प्रभञ्जना इव जनाः,
प्रियालयन साराणि यौवनानीव वनानि, विटपिहिताश्चेटिका
इव वापिकाः, निवृत्तस्थानानि सुकलत्राणीवेक्षुक्षेत्रसत्राणि,
जलाविलक्षणाः पशुपुरुषा इवाप्रमाणास्तडागभागाः, कुपित
कपिकुलाकुलिता लङ्केश्वरकिंकरा इव भग्न
कुम्भकर्णघनस्वायाः कूयाः, पीवरोधसः सरित इव गावः,
सतीव्रतापदोषाः सूर्यद्युतय इव कुलस्त्रियः ।

- (ii) कुष्ठयोगी गांधिकापणेषु, स्फोटप्रवादो वैयाकरणेषु,
सनिपातस्तालेषु, ग्रहसङ्क्रान्तिर्ज्योतिःशास्त्रेषु,
भूतविकारवादः सांख्येषु, क्षयस्तिथिषु, गुल्मवृद्धिर्वनभूमिषु,
गलग्रहोमत्येषु, गण्डकोत्थानं पर्वतवनभूमिषु,
शूलसम्बन्धश्चण्डिकायतनेषु दृश्यते न प्रजासु ।
- (iii) मुनिस्तु गौरवमुखि वृत्तमुक्तोऽयं हारः, दोषालयमङ्गदम्,
जघन्यापदाश्रयं काञ्चीदाम्, सदायदाधिष्ठानं नूपुरम्,
अलङ्कारोभवद्विधानामेव राजते नास्माकम् । इयं च
परिमलवाहिनी माला निबद्धमधुकरालापचीनं वासश्च
तवैवोचितम्' इत्यनेकधाशिलप्टालापलीलयतिवाहय
कश्चित्कालकलाः करकलितकमण्डलुमण्डलेश्वरमापृच्छयतां
च प्रियङ्गुमञ्जरीं जरठमालिनीलमम्बरतलमुदपतत् ।
- (iv) यस्यां च दिव्यदेवकुलालङ्कृताः स्वर्गा इव मार्गाः सतत-
मवासुवसना सागरा इव नागराः समत्तवारणानि वनानीव
भवानानि सुरसेनान्विताः स्वर्गभूपा इव कूपाः
अधिकधरोद्देशमुद्भासयन्तो हारा इव विहाराः ।

अथवा

- (i) तत्र स तावदतिक्षुल्लकेवनमल्लिकामतल्लिकोद्वेलित-
धम्मिल्लोवलग्नदृढलग्नकच्छपुटविच्छुरिको निषङ्गा-
नुषङ्गमांसलिततमांसललितः परनिरासनपरं शरासनवरं करे
कुर्वाणो गीर्वाणचक्रवर्तिविक्रमः क्रमेण विविधमृगवधं
विधातुमुपचक्रमे ।
- (ii) ततस्ते सर्वोत्तर अपि शरासनेषु दक्षिणाः 'गुरुदक्षिणां कुरुत
मह्य मह्यं द्रुह्यतो द्रुपदस्य युधि बलाद्गृहीतस्य
समर्पणम्' इति गुरुणा चोदिताः सर्वेष्वहं पूर्विकया कयापि
विमतेषु कृतावज्ञसेनं याज्ञसेनं पुरं निरुध्य चिरमन्युध्यन्त ।
- (iii) तत्क्षणमतितितिक्षया 'त्वमष्टादशकृत्वोदृष्टायजयोऽसि अयं
पुनरितरः किशोरः, इति कृष्णावुभावप्यवधीर्य
हिडिम्बबककुटुम्बशोकोदयादारभ्य प्रवीर
जनकार्णिकामौक्तिकायमानकीर्तेरात्मनः संमुखीनं
दृढतरपरिकरबधं जरासन्धं गन्धवहनन्दनः पञ्चदशदिनानि
नियुद्ध तेषां तृतीयभाग परिसंख्यानपदाभिधेयेन
सहयोजयामास ।
- (iv) तदन्वमी तदनुचितवचन साहसाधिगतवहसाधिपवपुषं
नहुषमौदर दमूनसः शमनाय चतुरर्णववारिकाक्षिणः
पारिकाक्षिणः अगस्त्यस्य कोपोदिताच्छापोदधेरुत्तरैरुत्तर्य
तस्मादेव विस्मारितनिजविधिदुर्विलसितया तया वरारोहया
सहदुःसहनिजधामप्रिधानवैदग्ध्यमभ्यसितु कामा इव ते
मात्स्य नगरस्य नातिसमीपपितृवनगामिनी शमीमभजन् ।

3. कस्यचिदेकस्य उत्तरं विधेयम्— 10
(i) दमयन्त्याः चरित्रं चित्रयत् ।
अथवा
तृतीयोच्छ्वासस्य कथासारं लिखत ।
(ii) भारतचम्पूकाव्यस्य तृतीयस्तवकस्य सारो लेख्यः ।
अथवा
द्रोपद्याः चरित्रं चित्रयत ।
4. केचित् द्वे ललितगद्ये रचयत— 20
(i) सूर्योदयः
(ii) गजराजः
(iii) भारतीया संस्कृतिः
(iv) महात्मा गान्धिः
(v) यज्ञम्
(vi) कालिदासः
5. केचित् द्वे सुललिते पद्ये रचयत— 20
(i) वाग्वैभवम्
(ii) मातृभूमेर्हितचिन्तम्
(iii) औदार्यम्
(iv) दाम्पत्यजीवनम्
(v) दिव्याम्बरं विनायकम्
(vi) गुरुः